

RE ja KE valitsuse moodustamise kokkulepe ja valitsusliidu koostööleping aastateks 2021-2023

Eesti Reformierakond ja Eesti Keskerakond moodustavad valitsuse, mis jätkab tulemusliku COVID-19 kriisi lahendamise, hoiab Eesti edasivaatavana ning arendab meie riiki kõigis selle valdkondades ja piirkondades.

Mõlemad osapooled mõistavad, et Eesti poliitiline ja ühiskondlik õhustik on pingeline ning teevad kõik endast oleneva, et luua laiem poliitiline usaldus ja kõigi inimeste vaheline koostöötahe Eesti edasi viimiseks. Samuti nõuab koroonaviiruse pandeemia meilt lähiajal jätkuvat otsustavat tegutsemist viiruse leviku tõkestamisel, vaksineerimisel, tervishoiusüsteemi tugevdamisel, hariduselu korraldamisel, inimeste sissetulekute tagamisel ja ettevõtluse toetamisel.

Koalitsioonipartnerid lähtuvad valitsusliidus järgmistest põhimõtetest:

- Seisame tulevikku vaatava ja kõiki ühiskonnagruppe auväärselt kohtleva poliitilise kultuuri ning lugupidava riigivalitsemise eest, mis toetub meie põhiseaduse vaimule.
- Eesti on tubli väikeriik, mis toetab kõiki inimesi ning nende soovi ennast teostada ja panustada Eesti arengusse.
- Lähtume Eesti riigi ja rahva ühisest parimast huvist ning õigluse ja õiguse põhimõtetest. Eesti on õigusriik, kus kõik ühiskondlikud otsustusprotsessid on võimalikult läbipaistvad.
- Peame oluliseks sotsiaalse, majandusliku ja piirkondliku ebavõrdsuse vähendamist ning iga inimese tervise ja heaolu edendamist.
- Seisame kõigi Eestimaa inimeste, kaasa arvatud vähemuste õiguste eest ning austame eraelu puutumatust.
- Eesti välis- ja julgeolekupoliitika keskmeks on Euroopa Liidu, NATO ja ÜRO liikmelisus ning aktiivne Eesti huvide esindamine nii rahvusvahelistes organisatsioonides kui ka kahepoolses suhtluses.
- Jätkame aktiivset rolli Euroopa Liidu kliimaeesmärkide täitmisel ning töötame selle nimel, et erinevaid ELi rahastuid kasutada võimalikult kiire rohe- ja digipöörde läbiviimiseks, mis ei jäta endast maha ühtegi Eestimaa inimest ega piirkonda.
- Peame oluliseks avatud, faktipõhise informuuri ja arutelukeskkonda, mis on kõigile ühiskonnagruppidele võrdsel alusel ligipääsetav. Eesti inimeste igakülgset informeerimist on keskne koht sõltumatul ajakirjandusel.

COVID-19 PANDEEMIAST VÄLJUMISE PÕHIMÕTTED

- Koroonaviiruse pandeemia nõuab meilt lähiajal jätkuvat otsustavat tegutsemist viiruse leviku tõkestamisel, vaksineerimisel, tervishoiusüsteemi tugevdamisel, hariduselu korraldamisel, inimeste sissetulekute tagamisel ja ettevõtluse toetamisel.
- COVID-19 haiguse tõkestamisel tegutseme teadus- ja tõenduspõhiselt.
- Jätkame igakülgset koostööd Euroopa Liidu ja vaktsiinitootjatega Eestisse jõudvate vaktsiinikoguste suurendamiseks.
- Võimaldame alates maikuust kõigile soovijatele tasuta ja kodulähedast vaksineerimist. Teeme vaksineerimist toetava ja teadlikkust tõstva kampaania.
- Lepime kokku koroonaviiruse pandeemiast väljumise põhimõtted ja tegevuskava.
- Täiendame koostöös ettevõtlusorganisatsioonidega (sh turismisektor) toetusmeetmeid, mille eesmärk on aidata kaasa majanduse taaskäivitumisele COVID-19 taandumise tingimustes.
- Koroonaviiruse pandeemia majanduslike mõjude vähendamiseks peame oluliseks kriisimeetmete läbipaistvust ja täpset suunamist eelkõige kahju kannatanud piirkondadele, majapidamistele ja ettevõtetele.
- Pöörame pandeemia tingimustes erilist tähelepanu tervishoiuteenuste kättesaadavusele, inimeste füüsilise ja vaimse tervise hoidmisele ning kvaliteetse hariduse andmisele. Püüame hoida ühiskonna võimalikult avatuna.

TERVED JA HOITUD INIMESED

Tervishoid

- Algatame tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks inimkeskse tervishoiureformi, pidades oluliseks inimese tervise ja töövõime kiiret taastumist.
- Soodustame uute geenianدمetel põhinevate personaalsete tervishoiuteenuste tekkimist ning suurendame geenidoonorite arvu.
- Peame oluliseks tervishoiutöötajate järelkasvu tagamist ja pädevuste korrastamist koos esmatasandi tervishoiuteenuse võimestamisega.
- Parandame vaimse tervise teenuste korraldust, kättesaadavust ja kvaliteeti. Tagame psühhiaatrilise abi kättesaadavuse ka alaealistele.
- Eesti inimeste eeldatava eluea ja tervena elatud aastate arvu tõstmiseks ning ebavõrdsuse vähendamiseks tervises suuname senisest enam ressursse tervislike eluviiside edendamisele, haiguste ennetamisele ja varajasele märkamisele.
- Arendame edasi solidaarset tervishoiumudelit ning suuname tervishoidu vajalikku lisaraha ravijärjekordade lühendamiseks. Tõhustame Haigekassa vahendite kasutamist, kaardistades võimalusi ravijärjekordade vähendamiseks ja soodustades kaugkonsultatsioonide laiemat kasutamist.

- Liigume edasi patsiendikindlustusega, mille eesmärk on tagada tervishoiuteenuste kõrge kvaliteet ja patsiendiohutus.
- Nüüdisajastame Euroopa Liidu rahastuse toel tervishoiutaristut üle kogu Eesti. Jätkame Euroopa Komisjoniga läbirääkimisi Tallinna Haigla rajamiseks vajaliku rahastuse saamiseks.
- Jätkame 2021. aasta lõpuni haigushüvitise maksmise korda, kus tööandja maksab hüvitist teisest viienda päevani ning haigekassa alates kuuendast päevast.
- Peame oluliseks muuta hambaravihüvitise süsteemi paindlikumaks, et tagada vanemaealistele ja abivajajatele piisav toetus.
- Laiendame esmatasandi tervishoiuteenuste kättesaadavust öhtuti ja nädalavahetustel ning otsime täiendavaid lahendusi piirkondliku kättesaadavuse parandamiseks.
- Rakendame Eesti vähitõrje plaani, mis on suunatud süsteemsele ennetamisele, varasele diagnoosimisele ja ravi kättesaadavuse tagamisele.
- Toetame meditsiinis erinevate e-süsteemide rakendamist, et muuta patsiendi ravi efektiivsemaks. Investeerime e-tervise lahendustesse, tervisetehnoloogiatesse ning jätkame personaalmeditsiini arendamist.
- Väärtustame tervishoiutöötajate tööd. Eesti meditsiinisüsteemi jätkusuutlikkuse ja tervishoiutöötajate arvu tõstmiseks anname tervishoiuasutustele võimaluse sõlmida meditsiinivaldkonna üliõpilastega eellepinguid.

Sotsiaalne turvalisus

- Suuname pensioni teise samba reformist vabaneva raha pensionikindlustuse puudujäägi katmiseks, keskmise vanaduspensioni maksuvabaks muutmiseks ja erakorraliseks pensionitõusuks.
- Tõstame teadlikkust ning motiveerime töötajaid ja tööandjaid osalema pensioni kogumisel.
- Otsime võimalusi teise samba riigipoolsete maksete varasemaks taastamiseks. Analüüsime inimestele valikuvõimaluse loomist/pakkumist omapoolsete sissemaksete suurendamiseks II pensionisambasse.
- Parandame sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuvaldkonna koostööd ning lõimitud teenuste osutamist. Tõstame kohalike omavalitsuste suutlikkust inimeste vajaduspõhiseks abistamiseks elukoha lähedal ja soodustame omavalitsuste koostööd.
- Korrastame pikaajalise hoolduse süsteemi eesmärgiga ennetada ja vähendada pikaajalise hoolduse vajadust, leevendada lähedaste hoolduskoormust ning toetada koduteenuste pakkumist. Analüüsime alternatiivseid rahastusmudeleid (sh hoolduskindlustus) inimeste omaosaluse vähendamiseks ja teenuste kättesaadavuse tõstmiseks.
- Väärtustame sotsiaal- ja lastekaitsetööd. Uuendame lastekaitsesüsteemi, et tagada abivajaduse kiirem märkamine ja tõhus abi. Toetame lastemajade võrgustikku väärkoheldud laste kiireks aitamiseks ja loome traumakogemustega laste aitamise teenuse.
- Käivitame erivajadusega laste tugisüsteemi reformi, eesmärgiga tagada lastele kiirem, tulemuslikum ja terviklikum abi.
- Viime läbi ohvriabisüsteemi reformi tagamaks vägivalda- ja kuriteoohvritele parimad lahendused vägivallast pääsemiseks ja kuriteost tingitud traumadest taastumiseks.
- Võitleme lähisuhtevägivallaga panustades vägivalda ennetusse ning tagades kannatanute kiire ja kompetentse valdkondadeülese abi. Toetame perevägivalda ohvreid uue iseseisva elu alustamisel.

TARK MAJANDUS

Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon

- Eesti on uuendusmeelne, teadmiste loomist ja kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil.
- Eraldame riigi poolt teadus- ja arendustegevuseks vähemalt 1% SKT-st. Peame oluliseks erasektori investeeringute kasvu teadus- ja arendustegevusse.
- Loomme Tulevikurahastu kliima- ja digipöörde kiirendamiseks, mille vahendid suuname teadus- ja arendustegevusse ning teadusmahuka majanduse arendamiseks.
- Toetame ettevõtteid, kes suudavad panustada teadusmahukate ja innovaatiliste tehnoloogiate loomisse ja kasutuselevõttu ning kes seetõttu vajavad riigi tuge investeeringuriskide maandamisel.
- Suurendame Eesti teadusasutuste motivatsiooni rakenduslikuks teadustegevuseks, mis võimaldab teadussiiret era- ja avalikus sektoris.
- Käivitame rakendusuringute programmi, mis toetab ettevõtteid rakendusuringute käivitamisel, rahastamisel ja sobivate koostööpartnerite leidmisel.
- Töötame välja vesinikkütuste strateegia ja vesiniku pilootprojekti meetme, et katsetada Eesti oludes vesiniku tervikahelat, mille raames tuleb vesinikku toota, tarnida ja tarbida.
- Käivitame toetusmeetme iduettevõtetele ja leiame lahenduse spetsialistide puudusele, muutes Eesti atraktiivseks riigiks erinevate innovaatiliste lahenduste väljatöötamisel ja katsetamisel.

Taristu ja kaasaegsed ühendused

- Tagame kiire internetiühenduse kättesaadavuse üle kogu Eesti. Selleks, et parandada kaugtöö võimalusi ja suurendada regionaalset konkurentsivõimet, kiirendame viimase miili ühenduste väljaehitamise tempot.
- Kiirendamine neljarealist teede planeerimist ja eraldame Euroopa Liidu vahendite abil teedehituseks täiendavat raha.
- Teeme koostööd kohalike omavalitsustega kohaliku teedevõrgu seisundi parandamiseks ja teede mustkatte alla viimiseks.
- Rajame püsivaid ühendusi Euroopaga ja tulevikus Soomega. Kiirendame Rail Balticu väljaehitamist.
- Käivitame Tallinn-Helsinki tunneli eestvedamise ja positiivse initsiatiivi riiklikul tasemel Soomega suhtlemisel.
- Võimalusel tagame otseühendused Eesti inimestele ja majandusele olulistesse sihtkohtadesse.
- Töötame välja meetmed lennundusvaldkonna tervise kriisi järgse taaskäivitamise toetamiseks.
- Kohaliku rongiliikluse kiiruse suurendamiseks investeerime uutesse rongidesse, et suurendada reisijate mugavust ja vähendada keskkonnakoormust. Arendame mugavaid rongiühendusi siseriiklikult (sh Tallinn-Rohuküla) ja välisriikidega.
- Peame vajalikuks, et uute kortermajade ja muu taristu rajamisel tagatakse ligipääsetavus kõigile ühiskonnagruppidele.
- Elektrifitseerime raudtee etapiviisiliselt, analüüsides vesinikkütuste kasutamise võimalusi, eesmärgiga kiirendada transpordisektori kliimaeesmärkide saavutamist.
- Parandame mandri ja saarte vahelist ühendust.
- Toetame maakondlikku ühistransporti andes ühistranspordikeskustele vabaduse liiniveo kvaliteedi ja korralduse üle otsustamisel.
- Arendame säästvat transporti, mh trammiühendusi ja digitaallahendusi ühistranspordis ning rajame koostöös kohalike omavalitsustega kergliiklusteid ja kaasaegset tänavaruumi.
- Toome laevad Eesti lipu alla ja koostame selle tagamiseks poliitiliste tervikmeetmete paketi.
- Jätkame väikesadamate korrastamise toetamist.

Atraktiivne ettevõtlus ja ärikeskkond

- Meile on oluline, et Eestis oleks rahvusvaheliselt atraktiivne ja konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond. Ettevõtlusega seotud asjaajamise kiirendamiseks vähendame bürokraatiat ja lihtsustame seadusandlust.
- Toetame e-residentsus 2.0 tegevuskava jätkamist ning täiendamist mugavama ja turvalisema e-residentsuse arendamiseks.
- Ettevõtluskeskkonna arendamiseks teeme ettevaatavat koostööd ettevõtjatega ja ettevõtlusorganisatsioonidega.
- Investeeringute Eestisse meelitamiseks ja majanduse elavdamiseks tugevdame välisest investitsiooni võimekust ning laiendame koostöövõimalusi erinevate rahastusagentuuridega.
- Viime läbi riigile kuuluva ettevõtluse ja vara revisjoni põhimõttel, et kus turg toimib, seal riik ei pea olema turuosaline. Me ei võõranda äriühinguid sektorites, kus puudub konkurents, võib tekkida oht julgeolekule või elutähtsate teenuste osutamisele.
- Loomes strateegia kiirelt kasvavate ning kapitali kaasavate ettevõtete peakorterite ja arenduskeskuste Eestisse toomise ja siia jäämise toetamiseks.
- Kiirendame riiklike investeeringuid majanduse elavdamiseks ja kliimaeesmärkide täitmiseks, arvestades regionaalseid erisusi.
- Töötame välja riikliku programmi regionaalsete investeeringute ja tasakaalustatud arengu tagamiseks kogu Eesti territooriumil.
- Vaatame üle riigi kui omaniku kinnisvarapoliitika.
- Usaldusväärne finantssüsteem eeldab rahapesu, investeerimispettuste jms vastase regulatsiooni arendamist. Õiguskuuleka kliendi jaoks on Eesti finantssüsteem avatud, petturitel ja kurjategijatel ei ole siin kohta.

Tööjõud – kõrge hõive, paindlikud töösuhted ja kontrollitud ränne

- Peame oluliseks ümberõppe, täiendkoolituste ja täiskasvanuhariduse võimaluste laiendamist tööhõive võimalikult kiireks taastumiseks.
- Toetame vähenenud töövõimega inimeste suuremat kaasamist tööturule.
- Peame oluliseks soolise palgalõhe vähendamist.
- Toetame regionaalsete tööturumeetmetega inimesi ja ettevõtteid piirkondades, kus on kõrgem tööpuudus.
- Hoiame alaliselt toimimas kõrgetasemelised kolmepoolsed läbirääkimised Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Eesti Tööandjate Keskliiduga tööturgu puudutavates küsimustes.
- Eesti on avatud ekspertidele ja oskustööjõule, kes jagavad Eesti väärtusi ja soovivad end siin teostada. Peame oluliseks, et spetsiifilise kvalifikatsiooniga tööjõupuudus ei hakkaks kahjustama Eesti ettevõtete konkurentsivõimet.

- Välistööjõu kaasamisel arvestame Eesti tööjõuturu olukorda ning soovime hoida Eesti inimeste tööhõive võimalikult kõrge tasemel.
- Vaatame süsteemselt läbi tugiteenused Eestisse tulevate spetsialistide võimalikult kiireks rakendamiseks.
- Täiendame e-lahendusi ja juurutame põhimõtte, et ettevõtetel ja välisspetsialistidel oleks võimalik vajalikud taotlused ja registreeringud teha ühe keskse lahenduse kaudu.
- Jätkame koostöös tööturu osapooltega uute kaasaegsete töövormide ja -suhete regulatsiooni loomist.

Riigi rahandus ja maksupoliitika

- Liigume riigieelarvega tasakaalu suunas, arvestades kriisist tingitud olukorda ja rahvusvahelist konkurentsi ning Euroopa Liidu reegleid.
- Viime läbi riigieelarve revisjoni ja suurendame riigieelarve läbipaistvust.
- Tulenevalt koroonaviiruse pandeemiast tekkinud ebakindlusest ja heitlikust olukorrast globaalses majanduses, ei vii valitsus sisse uusi makse ja tagab stabiilse maksukeskkonna.
- Peame oluliseks Euroopa Liidu vahendite (2021-2027 eelarveperiood, taasterahastu jm) tulemuslikku ja kiiret kasutuselevõttu struktuursete reformide läbiviimiseks ja kriisikahjude korvamiseks.

ROHELINE EESTI

Loodus

- Otsime kokkulepet metsanduse arengukavas, kaasates võrdsetel alustel asjassepuutuvaid huvigruppe.
- Seame eesmärgiks puidutööstuse tootlikkuse ja teadusmahukuse suurendamise, väärtustades metsade looduslikku ja majandusklikku funktsiooni.
- Koostöös teadlastega koostame elurikkuse arengukava.
- Vähendame raiesurvet riigimetsale ja jälgime, et RMK tegevuses on ökoloogilised, majanduslikud, kultuurilised ja sotsiaalsed eesmärgid suuremas tasakaalus.
- Lisame avalikesse renoveerimis-, projekteerimis- ja ehitushangetesse süsiniku sidumise kriteeriumi ja ringkasutuse põhimõtte.
- Inventeerime vääriselupaigad riigi- ja erametsas, et säiliks väärtuslikud metsaalad ja loodusmetsa killud.

Kliimapoliitika

- Töötame välja tegevuskava kliimanetraalsuse saavutamiseks aastaks 2050 ja seame selle riiklikuks eesmärgiks.
- Töötame koostöös Ida-Virumaa omavalitsuste, ettevõtlusorganisatsioonide ja teadlastega välja tegevuskava õiglaseks üleminekuks ja uute töökohtade loomiseks. Suuname lisaks Õiglase Ülemineku Fondi toetusele piirkonda täiendavaid rahalisi vahendeid.
- Rakendame motivatsioonipaketi, et kohalikud omavalitsused jõuaksid süsinikuneutraalsuseni aastaks 2030.
- Määrame koostöös teadlaste ja ettevõtjatega teaduse ja arenduse suunad, kus Eesti on rohepöörde eestvedaja. Toetame valitud suuna lahendusi ja oskusteabe eksporti.
- Loomme läbi Tulevikurahastu võimalusi kohalikel kogukondadel, ettevõtetel ja vabakonnal osaleda aktiivsemalt rohepöördes. Töötame välja kohaliku kasu instrumendi.
- Koostame jõulisema meetmete kava 2030. aastaks kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks transpordi ja hoonete sektoris. Jätkame hoonete energiasäästu ning majapidamistes taastuenergia kasutamist toetavat programmi.
- Töötame välja tegevuskava kõigi jäätme- ja ringmajanduse eesmärkide saavutamiseks.

Energeetika

- Kiirendame taastuenergiade üleminekut nii tootmises kui tarbimises. Lõpetame täiendavate investeeringute tegemise fossiilsetesse kütustesse.
- Rakendame koostöös kohalike esindajatega välja töötatud Ida-Virumaa õiglase ülemineku kava, mis toetab piirkonnas teadusmahukaid tööstus- ja tootmisarendusi.
- Analüüsime tööstusinkubaatori ja rakendusliku tööstusrobotika teadus-arenduskeskuse Ida-Virumaale rajamise toetamist.
- Viime Eesti avalikus sektoris samm-sammult läbi roheenergiapöörde, minnes üle taastuenergia tarbimisele.
- Kaasame EL vahendeid, et jätkata Eesti-Läti ühise meretuulepargi eelarendamisega.
- Viime lõpule Eesti merealade planeeringu, millega nähakse ette piisavad alad uute meretuuleparkide rajamiseks.

- Arengu kiirendamiseks toetame taastuvatel allikatel põhinevate elektritootmisvõimsuste ja energia salvestusvõimekuste ning energiavõrgu edasi arendamist nii Läänemeres kui Eesti rannikul.
- Soosime kohalike taastuenergiaühistuste teket ja toimimist.
- Soodustame kohaliku biometaan, teiste gaasiliste kütuste ning elektri kasutamist transpordis.
- Jätkame energiajulgeoleku ning varustuskindluse tagamiseks Eesti ja teiste Baltimaade elektrisüsteemide Mandri-Euroopa sagedusalaga sünkroniseerimist.
- Tagame energiajulgeolekuks vajaliku juhitavate tootmisvõimsuste reservi koos võimaliku sihtotstarbelise lisarahastusega, mis peab olema Euroopa Liidu riigiabi reeglitega kooskõlas. Töötame selle nimel, et rajada Eestisse LNG terminal.
- Väljume põlevkivielektri tootmisest hiljemalt aastaks 2035 ning põlevkivi kasutamisest energeetikas tervikuna hiljemalt aastaks 2040.
- Jätkame diskussiooniga tuumaenergeetika kasutusvõimalustest Eestis. Otsime võimalusi riigi tuumaenergeetika kompetentsi tõstmiseks.

HARITUD JA NUTIKAD INIMESED

Haridus ja teadus

- Muudame haridussüsteemi õppijast lähtuvaks ja paindlikuks. Õpivõimalused peavad olema valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldama sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel.
- Käivitame eestikeelse hariduse tegevuskava, et anda kõigile võrdne võimalus osaleda ühiskonna- ja tööelus ning jätkata õpinguid järgmisel haridustasemel. Eraldame lasteaedadele ja koolidele vajaliku rahastuse, mis võimaldab korraldada õppeprotsessi eesti keeles, tagades kvaliteetse hariduse. Toome haridusasutustesse vastava kvalifikatsiooniga lisaõpetajaid.
- Aine- ja erialaoskuste kõrval pöörame senisest rohkem tähelepanu üld- ja tulevikupädevuste arendamisele. Oluline on õppepersonaliseerimine, mitmekesistamine, finantskirjaoskuse suurendamine ja õppetegevuse digilahendustega toetamine.
- Õpetajate järelkasvu ja õpetajaameti väärtustamine on Eesti riigi kestlikkuse tugisammas. Õpetajakoolituses lähtume eesmärgist, et Eestis oleks pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid.
- Toetame terviklähenedamist haridusliku erivajadusega õppijate toetamiseks ja erinevate tugiteenuste pakkumiseks. Pöörame eritählepanu alusharidusele, tagamaks erivajaduste võimalikult varajast märkamist ja tuge. Loomes koolides talendi- ja õpisõbraliku keskkonna.
- Toetame inimeste teadmiste ja oskuste kooskõlla viimist tööturu vajaduste ning majanduse struktuurimuutustega ja kaasajastame kutsehariduse õppevõimalusi.
- Panustame programmeerimise ja robotika õpetamisele algklassides, et tõsta laste huvi reaalarvude vastu. Suurendame digiõppe võimekust õpetajate ning õpilaste tasandil.
- Töötame välja kõrghariduse rahastamise mudeli, mis võimaldab kaasata eraraha.
- Kindlustame eesti keele väärtustamise ja püsijäämise teaduskeelena, tagame riigipoolse toetuse eesti keele arengu teadustegevuseks. Eesti keele uurimine on rahvusvaheliselt kõrgel tasemel ning keelettariistu on innovaatiline, avatud ja mitmekesine. Toetame eesti keele arendamist digitaalajastule kohaselt.
- Viime läbi doktoriõppe reformi tagamaks noorteadlaste järelkasvu ja loome ettevõtlusdoktorantuuri.

Rahvastiku- ja perepoliitika

- Teeme hajalas elavate eestlastega side pidamise ja nende tagasipöördumisel Eestisse elama asumise võimalikult sujuvaks.
- Toetame kõikjal maailmas eestlust ja väliseesti kogukondi, nende koole, kultuuriüritusi ja suhtlust Eestiga (eesti keele õpe, Eesti uuringud).
- Pakume venekeelsele elanikkonnale riigipoolse programmi kaudu eesti keele õpet.
- Laste sündide toetamiseks tagame peredele vajaliku toe pereplaneerimisel ja laste kasvatamisel, et saaksid sündida kõik soovitud lapsed. Jätkame töö- ja pereelu ühitamise peresõbraliku tööandja märgise andmisega.
- Pöörame erilist tähelepanu vähekindlustatud peredele, erivajadustega lapsi kasvatavatele peredele, üksikvanematele ja paljulapselistele peredele.
- Tagame noortele peredele võimaluse saada oma kodu soetamiseks eluasemelaenu riigi käendusel minimaalse omafinantseeringuga.
- Loomes toimiva perelepitussüsteemi, mis võimaldab vanemate lahkuminekul korraldada lapse heaolust lähtuvate elukorralduse kokkulepete sõlmimise.
- Me ei muuda perekonnaseaduses sätestatud abielu mõistet. Seame eesmärgiks erinevates kooselumudelites elavate inimeste õiguste kaitse, milleks otsime Riigikogus laiapõhjalist ühisosa.

- Edendame soolist võrdõiguslikkust, et tagada meeste ja naiste võrdne kohtlemine ja võrdsed võimalused. Tagame valdkondade üleselt võrdse kohtlemise ja diskrimineerimise kaitse.
- Parandame elukeskkonna, teenuste ja toodete ligipääsetavust kõigi valdkondade üleselt.

Kultuur ja sport

- Tagamaks Eesti inimestele võimaluse osa saada nii kõrgkultuurist kui osaleda rahvakultuuri edendamisel, arvestame kultuurirajatiste planeerimisel regionaalset tasakaalu ja meie kultuurilise mitmekesisuse edendamist.
- Hoolitseme Eesti laulu- ja tantsupeoliikumise järjepidevuse eest. Kaasame rahvuskultuuri edendamisse rahvuskaaslasti kogu maailmast, tagame nende loodud kultuuripärandi säilitamise kodumaal.
- Toetame mitmekülgse kõrgkultuuri loomist kõigi loomevaldkondade lõikes.
- Tagame kõigile rahvusgruppidele Eestis oma rahvuskultuuri arendamise võimalused.
- Analüüsime "Pühakodade säilitamise ja arengu" programmi taastamise võimalusi.
- Soodustame kultuuriürituste keskkonnajalajälje vähendamist ja tõstame Eesti kultuuri kättesaadavust digiplatvormidel.
- Toetame etendusasutusi võimaldamaks etenduste läbiviimist kõigis Eesti piirkondades.
- Väärtustame rahvaraamatukogude rolli ühiskonnas ning peame oluliseks raamatukogude säilitamist maapiirkondades ja külades.
- Kultuurikiirendi – loome rahastusmudeli, mis võimaldaks eri valdkondade kultuuriinstitutsioonidel sooritada arenguhüppeid ja kaasata erarahastust.
- Looime Kultuurirahastust, mis suurendab noorte võimalust kultuurist osa saada.
- Seame Eestimaa inimeste vaimse ja füüsilise tervise riiklikuks prioriteediks. Tähtsustame kehakultuuri ja sporti tervete eluviiside ning rahvatervise edendamisel.
- Väärtustame treenerite, huviharidusõpetajate ja noorsootöötajate tööd. Edendame laiapindset liikumisharrastust läbi treenerite palgatoetuse, koolispordi, noorte huvitegevuse ja liikumisürituste toetussüsteemide edasiarenduste ning liikumist soodustava taristu (sh multifunktsionaalsete spordihallide) arendamise.
- Edendame erivajadustega inimeste sportimis- ja liikumisvõimalusi ning ligipääsetavust.
- Eesti tippspordi konkurentsivõime parandamiseks ja riigi kuvandi tugevdamiseks toetame olulisi spordiüritusi (sh Rally Estonia) ja saavutusspordi eriprogrammi Team Estonia.

AKTIIVNE JA KAITSTUD EESTI

Välispoliitika

- Eesti inimeste turvalisus ja heaolu on kõige paremini tagatud maailmas, mis põhineb demokraatlikul riigikorraldusel, inimõiguste tagamisel, rahvusvaheliselt kokku lepitud reeglitel ja euroopalikel väärtustel.
- Tihendame koostööd Euroopa Liidu ja NATO liitlastega. Kinnistame tugevaid atlandiüleseid suhteid, pöörates erilist tähelepanu suhete arendamisele USA uue administratsiooniga.
- Jätkame aktiivset diplomaatilist tegevust ÜRO Julgeolekunõukogu liikmena ja toetame Arktika Nõukogu vaatlejaliikmeks saamise nimel.
- Pöörame erilist tähelepanu idapartnerlusriikide toetamisele nende pürgimustes vabade ja demokraatlike ühiskondade tugevdamise suunas.
- Tugevdame Eesti välisest, sh välisesindatust, laiendades Eesti diplomaatilist aktiivsust.
- Uuendame äridiplomaatia strateegiat ja tagame senisest koordineerituma Eesti majandushuvide esindamise välisriikides.
- Seame arengukoostöö eesmärgiks stabiilsuse, demokraatia ja jõukuse suurendamise Euroopa naabruses ja maailmas tervikuna, tutvustades Eesti edulugusid e-riigi, digitaalse identiteedi ning haridus- ja tervishoiuvaldkonnas.
- Kaasame globaalset Eesti kogukonda ja teostame üleilmse eestluse programmi.

Euroopa Liit

- Jätkame Eesti tegusat tööd Euroopa Liidu kõikidel olulistel juhtimistasanditel.
- Eesti osaleb aktiivselt Euroopa Liidu ühtsete tegevuste kavandamisel, et väljuda COVID-19 kriisist ja sellest tingitud majandusraskustest.
- Eesti osaleb aktiivselt Euroopa Liidu kliima- ja digipoliitika kujundamisel ning aitab kaasa, et Euroopa Liit oleks maailmas kliimapolitiika eestvedaja.
- Peame tähtsaks geopoliitilist Euroopa Liitu ja toetame Euroopa Liidu ühtse välis- ja julgeolekupoliitika tugevdamist.
- Hoiame ja tugevdame Euroopa Liidus vaba liikumise põhimõtteid.
- Osaleme aktiivselt Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi tihedate tulevikusuhete kujundamisel.
- Oleme Euroopa Liidus eestvedajad väärinfo ja avaliku informatsiooni manipuleerimise vastases võitluses.

Riigikaitse

- Eesti riigikaitse põhineb Eesti inimeste vankumatul kaitsetahtel, ajateenistuse toel loodud reservarmeel, Kaitseliidul, iseseisva kaitsevõime arendamisel ning kindlatel liitlassuhetel NATOga.
- Jätkame riigikaitse kulude täitmist praegustes kavades ettenähtud tasemel, mis on vähemalt 2% SKP-st ning millele lisanduvad liitlaste Eestis vastuvõtmisega seotud kulud ja kaitseinvesteeringute programm.
- Pingutame Euroopa julgeoleku ja sõjalise kaitse alustalaks oleva NATO tugevdamise nimel. Peame vajalikuks heidutus- ja kaitsemeetmete jätkuvat tugevdamist, sh läbi liitlaste sõjalise kohalolu Balti riikides.
- Arendame strateegilisi liitlassuhteid ning kaitsekoostööd Euroopa Liidu liikmesriikide ja Ühendkuningriigiga. Suurendame Põhjala ja Balti riikide julgeolekupoliitika alast ühistegevust.
- Viime laia riigikaitse arendamise kvalitatiivselt uuele tasemele, konsolideerides erinevateks kriisideks valmistumise Riigikantseleisse ja suurendame õiguslikku selgust kriiside lahendamisel.
- Parandame Eesti merekaitsevõimekust ja merepiiri seiret suurendades erinevate ministriumide haldusalades olevate seiresüsteemide ühtlustatud juhtimist ja infovahetust.
- Hangime kaitsevæele vajaliku radarvõimekuse selleks, et võimaldada Eestis tuuleenergia arendamist.
- Pooldame Eesti jätkuvat jõukohast osavõttu rahuvalvemissioonidest. Jätkame koostöös liitlastega aktiivset inimkaubanduse- ja terrorismivastast võitlust.
- Tagame, et Eesti on küberkaitstud riik ja teeme selleks tihedat koostööd liitlastega.
- Toetame kaitsetööstusettevõtete tootearendust ja kaitsetehnoloogilisi teadusprojekte ning suurendame kohaliku kaitsetööstuse kaasatust.

TASAKAALUS EESTI

- Näeme maaettevõtlust loodusvarade mitmekesisel kasutamisel ja töötlemisel põhineva biomajandusena, aga ka inimestele ja ettevõtetele suunatud teenindusena.
- Põllumajanduse rohe- ja digipöörde ning teadmispõhise poliitikakujundamise protsessi toetamiseks tõstame vastavat kompetentsi Maaeluministeeriumi valitsemisalas.
- Toetame ettevõtjate nii kodu- kui välisturule suunatud tegevusi ning arendame ühistulist tegevust. Riikliku toidujulgeoleku tõstmiseks väärtustame kohalikke tootjaid ja kodumaiseid toiduaineid.
- Toetame mahepõllumajandussektori arengut ja mahemajanduse terviklikku arendamist ning edendame mahetoodete ja -teenuste eksporti.
- Seisame Euroopa Liidu tasandil otsetoetuste võrdsustamise eest ning maksame põllumeestele kriisiabi või võimalusel üleminekutoetusi. Toetuste abil tõstame põllumajandus- ja toidutootjate konkurentsivõimet ning suurendame keskkonnahoidu.
- Toetame kodumaise kalanduse kestlikkust ning töökohtade säilitamist kalandussektoris. Loomme eeldused vesiviljeluse arenduseks avamerel ja siseveekogudel.
- Jätkame maaelu ja põllumajanduse toetamist läbi erinevate MES-i meetmete. Tagame selged ja läbipaistvad otsustusprotsessid.
- Soodustame inimeste tagasipöördumist maapiirkondadesse ning noorte eneseteostuse võimalusi maal.
- Lihtsustame ettevõtluse edendamiseks vajaliku maa üleandmist kohalikele omavalitsustele.
- Võimaldame kohaliku elu edendamiseks kiiret eurorahade kasutuselevõttu.
- Koostame kvaliteetse elukeskkonna arengukava lähtudes kvaliteetse avaliku ruumi aluspõhimõtetest.
- Toetame regionaalsete laenu- ja käendusinstrumentide ning regionaalprogrammide kaudu maapiirkondade ja kohaliku ettevõtluse arengut.
- Avaliku sektori ülesannete täitmisel lähtume subsidiaarsuse põhimõttest, kohalike omavalitsuste võimekuse kasv loob eeldused täiendavate avalike teenuste viimiseks kodanikule lähemale. Seisame tugeva kohaliku omavalitsuse eest.

AVATUD JA TURVALINE ÕIGUSRIIK

Digi ja e-riik

- Kiirendame e-riigi ja digilahenduste edasiarendust. Teeme inimestele ja ettevõtetele suunatud digiteenused etteaimatavaks ja sündmuspõhiseks. Lähtume digiteenuste arendamisel personaalse riigi põhimõttest, küsime inimeselt andmeid vaid ühes kohas.
- Arendame digioskusi kõigis vanuserühmades paremaks digitaalseks kaasatuseks ja infotehnoloogia loomise oskuse tõstmiseks.

- Käivitame suuremad digipöörded hariduse (personaalne õpirada), tervise, hoolekande, lastekaitse (personaalmehitsiin ja integreeritud teenused) ja teistes eluvaldkondades. Panustame programmeerimise ja robotika õppimisele algklassides, et tõsta laste huvi reaalinete vastu.
- Loomme e-kodaniku mobiilirakendused (ID-kaart, juhiloa, digitaalne rahakott, turvalised e-valimised), mis tagavad kaasaegsed kasutajaliidesed peamistes riigiprotsessides osalemiseks.
- Toetame riiklikku IT-arenduste ühtlustamist, digitaristu tervikvaadet ja suuremat koostööd erasektoriga. E-riigi toimimiseks tuleb tagada riigi IKT-kulude stabiilne rahastamine.
- Teeme koostööd omavalitsustega kohalike e-teenuste arendamisel, pakume omavalitsustele standardiseeritud e-lahendusi. Pöörame tähelepanu kohalike omavalitsuste kompetentsi, digipädevuse ja paindlikkuse suurendamisele.
- Hoogustame tööstuse ja ehituse digipööret läbi erinevate Euroopa Liidu rahastute.
- Toetame innovatsiooni seadusandlusega. Loomme raamistiku tehisintellekti (krattide) ja iseliikuvate liiklusvahendite kasutuselevõtuks avalikus sektoris ning suuname avalikku sektorit avaandmeid erasektoriga jagama.
- Teeme Eestist atraktiivse katsekeskkonna idufirmadele. Käivitame DigInEsti - terviseandmete põhise innovatsiooniplatvormi. Rajame digitaalsete tulevikulahenduste katsetamise "eluslabori".
- Toetame kiiret 5G võrgu välja ehitamist ja uute tehnoloogiate kasutuselevõttu. 5G võrgu rajamine on oluline kaugtöö paremaks võimaldamiseks maapiirkondades.
- Panustame Eesti kosmoseprogrammile ja koostööle Euroopa Kosmoseagentuuriga eeskätt Eesti jaoks olulistes valdkondades (küberturvalisus jne).
- Analüüsime andmete kogumise ja andmekogudega seotud õigusraamistiku ajakohasust, sh andmekogude parema riskikasutamise seotud küsimusi.

Siseturvalisus

- Eesti tagab turvatunde ja julgeoleku kõigile oma elanikele ning riigis viibivatele inimestele.
- Jätkame idapiiri väljaehitamist koos tehniliste lahendustega. Peame oluliseks PPA piirivalvealase juhtimisstruktuuri tugevdamist.
- Võimalusel kaasame siseturvalisuse arendamisel igakülgset Eesti IT- ja kaitsetööstuse ettevõtteid.
- Tugevdame kriisijuhtimise strateegilist võimekust ja koolitust. Täiendame riiklikke kriisivarusid ja tagame elutähtsate teenuste toimepidevuse kriisiolukorras.
- Tõstame elanike teadlikkust, oskusi ja valmisolekut hädaolukordades.
- Regionaalse ja kohaliku tasandi võimestamiseks anname elanikkonnakaitse ja riigikaitse regionaalse koordineerimise Päästeameti pädevusse.
- Analüüsime võimalusi laiendada PPA ja kohalike omavalitsuste koostööd siseturvalisuse tagamisel.
- Jätkame Euroopa Komisjoniga läbirääkimisi riigi kopterivõimekuse (sh kiirabi- ja päästelenud) suurendamiseks vajaliku rahastuse saamiseks.
- Väärtustame vabatahtlikke (abipolitseinikud, päästjad, merepäästjad), toetades nii nende arvu suurendamist, varustatust kui valdkondadeülest koostööd.
- Väärtustame siseturvalisuse valdkonna töötajate tööd.

Korruptsioonivastane võitlus

- Võtame vastu huvide konflikti vältimise juhised ministritele, nende nõunikele ja teistele kõrgematele riigiteenistujatele. Kehtestame ministri nõunikele huvide deklareerimise kohustuse ja täiendame huvide deklareerimise kohustust avalikus sektoris.
- Koostöös Korruptsioonivaba Eestiga täiendame seadusi korruptsiooni ennetamiseks ja riigivalitsemise läbipaistvuse suurendamiseks.
- Tugevdame Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni töstes selle kompetentsi ja võimekust ning laiendades pädevusi. Peame oluliseks poliitilise suundumusega sihtasutuste ja MTÜ-de aruandluskohustuse ja läbipaistvuse suurendamist.
- Seadusloome läbipaistvuse suurendamiseks rakendame digitaalset ja kõigile jälgitavat Riigi koostöö keskkonda.

Tõhus ja kaasav riigivalitsemine

- Riigivalitsemine peab olema avatud, aus, vastutustundlik ja uuendusi toetav. Kõik riigi poolt tehtavad rahalised otsused ja toetusmeetmed peavad olema läbipaistvad, lähtuma võrdsest kohtlemisest, olema hästi sihitatud ja eesmärgipärased.
- Soodustame innovaatiliste, keskkonnahoidlike ja sotsiaalset väärtust edendavate kriteeriumite ning kvaliteedikriteeriumite kasutamist hangetel.
- Poliitikakujundamise ja avaliku sektori teadmispõhisuse tugevdamiseks kaasame ülikoole ja vastava valdkonna eksperte.
- Kaasajastame riigireformi plaani ja jätkame selle elluviimist vähendades bürokraatiat ja haldusmenetluse üldisi tähtaegu.

- Jätkame riigiametite konsolideerimisega ning tugiteenuste korrastamisega. Soodustame riigisektoris pindlikku üle Eestilist värbamist ning kaugtöö võimaldamist.
- Taotleme õigusloomes õigusselgust, et kehtiv õigus ja õiguskeel oleks inimestele paremini arusaadav.
- Kuritegevuse vastases võitluses pöörame erilist tähelepanu lähisuhtevägivallale, lastega seotud kuritegudele, ausale majanduskeskkonnale ja konkurentsivõime tagamisele. Fookusesse võtame korduvkuritegevuse.
- Digitaliseerime justiitsvaldkonna, sh viime süüteomenetluse maksimaalselt digitaalseks.
- Suurendame vabasektorit puudutavate otsuste tegemisel nende esindusorganisatsioonide kaasamist ja inimeste õigusosalast teadlikkust.
- Valmidust kodanikurolli kanda toetab piisav kodanikuharidus, mida arendame koostöös ülikoolidega. Toetame kogukondade omaalgatust, vabatahtlike kaasamist, ettevõtlikkust ja ühistegevust.